

BOEKRESENSIES/BOOK REVIEWS

Hahn, Ferdinand, *Theologie des Neuen Testaments*. 2 Bande. Mohr Siebeck, 2002. Bd. I 858 pp. Bd. II 869 pp. Sagteband (ISBN 3-16-147952-1), Prys onbekend.

Die verskyning van die twee massiewe bande van Hahn se teologie van die Nuwe Testament is die kulminasie van baie jare se intensiewe besig-wees met die Nuwe Testament. Toe ek hom dekades gelede in München besoek het, het hy, bewus van die ingewikkelde problematiek rondom die skryf van 'n Nuwe-Testamentiese teologie, alreeds sy besondere benadering tot hierdie onderwerp aan my verduidelik. Die vraag is aan die een kant hoe om die individuele skrywers, in hulle spesifieke bydrae tot die Nuwe-Testamentiese teologie, tot hulle reg te laat kom en aan die ander kant hoe om die eenheidsaspek in hulle getuienis óók tot sy reg te laat kom. Die talle (veral Duitse) werke wat op eersgenoemde konsentreer, is geneig om die eenheid heeltemal te laat versplinter, terwyl werke wat op laasgenoemde konsentreer, geneig is tot nivellering van die spesifiek eie van elke skrywer. Hahn het hierdie probleem oorkom deur in sy eerste band die teologie van die onderskeie Nuwe-Testamentiese outeurs afsonderlik aan die orde te stel, en in die tweede band op die eenheid in die Nuwe Testament te konsentreer. Daarmee het hy 'n uiters waardevolle korrektief aan die orde gestel.

Dit het geen sin om hier in detail op hierdie monumentale werk in te gaan nie. Dit getuig van wye belesenheid en van 'n magistrale oorsig oor die veld van die Nuwe Testament. Wie hom op die hoogte wil stel van die heel belangrikste gesigspunte op 'n spesifieke Nuwe-Testamentiese tema, sal hier 'n goeie vertrekpunt kry. Dit is ook baie belangrik dat s/hy albei bande sal raadpleeg om die volle prentjie te kry. Ook die literatuuroorsigte aan die einde van elke band is baie waardevol.

Die ambisieuse geheelopset van hierdie werk het egter ook sy nadele. *Eerstens*: Hierbo het ek gesê dat die feit dat die verskeidenheid sowel as die eenheid van die Nuwe Testament aan die orde gestel word, 'n belangrike korrektief verteenwoordig. Dit het egter weer die nadeel dat dieselfde onderwerp dubbel aan die orde kan kom. So word byvoorbeeld die eindoordeel by Paulus in band I sowel as in band II behandel en moes die skrywer duidelik netjies trap om nie dieselfde gedagtes presies so te herhaal nie. 'n

Mens sou kon vra of dit nie beter sou gewees het om die onderwerp in groter diepte reeds in band I te behandel en dan in band II, met 'n paar rigtinggewende opmerkings, bloot daarna terug te verwys nie. *Tweedens*: Die skrywer se oogmerk om al die belangrike temas ten minste op die tafel te plaas, dwing hom om dikwels baie kursories te skryf. Die leser kry dan onwillekeurig die gevoel van 'n blote opsomming, selfs al sou hy (tereg!) vermoed dat daar veel groter diepgang agter daardie opsomming lê. Oor byvoorbeeld die christologiese titels by Paulus of die Heilige Gees by Paulus kry 'n mens so min dat dit jou heeltemal onbevredig laat – en dit terwyl die kundige leser weet dat Hahn 'n hele boek oor die christologiese “hoogheidstitels” geskrywe het. Voorbeelde kan vermenigvuldig word. Die ruim opset van die werk, en die feit dat so 'n ontsaglike hoeveelheid materiaal in 'n beperkte ruimte tuisgebring moes word (selfs al was dit meer as 1700 bladsye!) het werklike diepgang benadeel.

'n Mens kom tot die onbehaaglike slotsom dat die skryf van 'n werklik bevredigende *Nuwe-Testamentiese* teologie waarskynlik 'n onbereikbare ideaal sal bly. Vir die uiters nuttige materiaal wat Hahn wel vir ons beskikbaar gestel het, vir die waardevolle geheeloorsig en belangrike oriënteringswaarde van hierdie werk, en die verstommende hoeveelheid arbeid en kennis wat dit verteenwoordig, moet ons egter dankbaar wees – en die hoed vir hierdie uiters knap Nuwe-Testamentikus lig.

Andrie du Toit

Witherington, Ben III (with Darlene Hyatt), *Paul's Letter to the Romans. A Socio-Rhetorical Commentary*. Eerdmans, 2004, 421 pp. Sagteband (ISBN 0-8028-4504-5), R450-00.

Soos reeds in die subtitel vermeld, wil hierdie toevoeging tot Witherington se reeds indrukwekkende aantal boekproduksies die Romeinebrief deur 'n sosio-retoriese bril lees – op sigself alreeds 'n dapper onderneming. Daarbenewens slyp hy 'n byltjie teen die sterk Augustyns-Luthers-Calvinistiese lees van Romeine en veral teen 'n oormatige beklemtoning van Goddelike pre-destinasie en die dubbele predestinasie.

Witherington het 'n meesleurende skryfstyl en slaag steeds daarin om moeilike vakkundige diskussies so aan te bied dat dit ook vir die geïnteresseerde nie-spesialis deursigtig word. In so 'n aanbieding is die gevaar van oorvereenvoudiging altyd wesenlik en

Witherington ontkom ook nie altyd daaraan nie. Nogtans het hy die vermoë om die wesenlike raak te sien en op 'n bevatlike wyse deur te gee. Hy is wyd belese wat Engelse publikasies op Romeine betref en vermeld selfs Afrikaanse werke, maar Duitse vakkundiges wie se werke nie in Engels vertaal is nie, kom nie tot hulle reg nie.

Witherington se werk bevat baie materiaal wat veral vir die prediking en pastoraat nuttig kan wees. Hy volg sy eksegetiese telkens op met 'n hermeneutiese besinning onder die titel “bridging the horizons”. Daarin suggereer hy hoe die betrokke gedeelte vir vandag relevant gemaak kan word. Ook die eksegetiese gedeeltes self is in baie opsigte waardevol, mits die leser nie toelaat dat hy deur Witherington se verwarrende en geforseerde retoriese indeling van Romeine van stryk gebring word nie. Romeine bevat sekerlik baie retoriese momente, maar die manier waarop Witherington hierdie boek in twaalf “argumente” indeel, is meer avonturisties as oortuigend. Die dame se onderrok wys veral duidelik wanneer Rom 9-11 saam met Romeine 12-15 in 'n retoriese *refutatio* ingeforseer word – dit ten spyte van die sterk en duidelike breuk tussen Romeine 11 en 12. Onder invloed van die groepdruk om alle Nuwe-Testamentiese dokumente in een van die drie klassieke *genera* te klassifiseer beskou hy dit ook nog as sy verantwoordelikheid om Romeine as 'n deliberatiewe dokument (teenoor die forensiese en die epideiktiese) te tipeer. Hierdie steurende sisteemdwang werk ongelukkig negatief in op 'n andersins waardevolle kommentaar.

Soos reeds gesê, kom die Augustyns-reformatoriese eksegetiese by Witherington nie baie positief uit die verf nie. By Romeine 7 neem hy standpunt in teen die gedagte dat dit hier gaan om die innerlike stryd van die Christen. Vir hom gaan dit in 7:7-13 om Adam en in 7:14-25 om almal wat nog “in Adam” is, dit wil sê om die onverloste mensdom. Daarmee vereenselwig hy hom met die Oosterse Vaders en baie van die jonger kommentare. Hy het hier 'n belangrike waarheidsmoment beet. Die vraag sou egter wees of hy daarmee die volle prentjie gedek het. In Romeine 9-11 neem hy tereg standpunt in teen die leer van die dubbele predestinasie. Sy sterk beklemtoning, met verwysing na Vroeg-Joodse uitsprake, van die vryheid en verantwoordelikheid van die mens om sy eie beslissings te maak herinner ons daaraan dat die debat oor die verhouding tussen Goddelike predestinasie en menslike verantwoordelikheid nog steeds nie heeltemal uitgeklaar is nie. Sodra die verantwoordelikheid van die mens egter weer oorbeklemtoon word, ontstaan nuwe probleme.

Witherington doen al lank navorsing oor die rol van die vrou in die Bybel. Hiervan getuig ook sy uitvoerige bespreking van die belangrike plek wat Christenvroue in die groetelys van Rom 16 inneem. Interessant genoeg beskou hy die finale doksologie as deel van die oorspronklike Romeinebrief.

Om saam te vat: nie 'n kommentaar om uitermate opgewonde oor te raak nie, maar tog een om oordeelkundig en nuttig te gebruik – veral vir diegene wat nie oor 'n goeie Griekse agtergrond beskik nie. Dit sou egter ook as 'n handige tweede bron naas een van ons meer bekende standaardwerke kon diens doen.

Andrie du Toit

Zangenberg, Jürgen & Labahn, Michael (eds), *Christians as a Religious Minority in a Multicultural City. Modes of Interaction and Identity Formation in Early Imperial Rome* (JSNTSup 243). T & T Clark International, 202 pp. Hardeband (0-8264-6670-2), Prys onbekend.

Hierdie versamelbundel bevat 'n kaleidoskoop opstelle wat uit verskillende hoeke poog om meer lig te werp op die Christengemeenskap te Rome in die vroeë keisertyd. Aandag word gegee aan die sosiale en topografiese aspek (Christiane Kunst & Peter Lampe), Joodse identiteitsvorming (Margaret Williams), Egiptenaars in Rome (David Noy), Paulus se prediking in Rome volgens Hand 28 (Michael Labahn), die olyfboombeeld in Rom 11 (Caroline Hodge), die sterkes en die swakkes in Rom 14-15 (Antonio Pitta), Petrus en Paulus se grafte in Rome (John O'Neill), die apostelgebeentes onder die St Petruskerk (Jürgen Zangenberg), die beeld van die Christengemeenskap in Rome in die Eerste Klemensbrief (Martin Meiser), Valentiniaanse leraars in Rome (Ismo Dunderberg) en die kontrovers tussen Petrus en Paulus volgens die Pseudo-Klementynse Homilieë (Jürgen Wehnert). Die meerderheid van hierdie opstelle was oorspronklik aangebied by 'n seminar wat in 2001 in Rome gehou is.

Soos dit met versamelbundels gaan, is nie alle artikels van dieselfde standaard nie en sal nie almal hulle om dieselfde redes waardevol vind nie. Die opstelle van Kunst en Lampe vul mekaar goed aan en is werklik nuttig vir diegene wat meer wil weet omtrent die lewensomstandighede van die eerste Romeinse Christene. Wie met die inhoud van Lampe se uitstekende ouer werk oor die eerste Romeinse Christene vertrou is, sal egter nie hier iets nuuts raakloop

nie. Alhoewel Labahn se artikel nie werklik meer lig werp op die Christengemeenskap in Rome nie en daarom so 'n bietjie van 'n "buitebeentjie" in die bundel is, bied sy analise van Lukas se beskrywing van die seereis na Rome, Paulus se prediking in Rome en die slot van Handeling 13 'n uitstekende voorbeeld van hoe 'n narratologiese ondersoek vrugbaar gemaak kan word vir die verstaan van Nuwe-Testamentiese tekste. Caroline Hodge slaan die etniese tamboer op ongelukkige wyse: Paulus se olyfboombeeld wil volgens haar aandui dat die heidene nou deur hulle geloof in die Judese Messias etnies by die Judese familieboom en die Judese God ingeskakel is. Paulus is 'n "first century Judean who understands Israel as a 'light to the nations.' Ethnicity is not removed from this universal goal; it lies at the core of his mission" (p. 88-89). Die Christengeloof skakel sekerlik nie etniese verbondenheid uit nie, maar doen dit op 'n heel ander manier as wat Johnson dit wil hê (Gal 3:29). Zangenberg is op goed beredeneerde wetenskaplike gronde heel skepties oor die 1953 verklaring van Pous Pius XII dat die outentieke oorblyfsels van Petrus wel onder die St Petruskatedraal gevind is.

Kortom, 'n allegaartjie van artikels waarvan veral die eerste twee, vanuit 'n Nuwe-Testamentiese perspektief, nuttige materiaal ten opsigte van die vroegste Christengemeenskap in Rome verskaf en 'n tematiese wydloper die narratologiese model voortreflik toelig.

Andrie du Toit